

Бібліографія

1. Базилевич В. Д. **Економічна теорія: Політекономія**. Підручник. Київ: Знання-Прес 2004. – 615 с.
2. **Програма економічного і соціального розвитку Волинської області на 2014-2015 роки**
3. Закон України «**Про зайнятість населення**» від 01 березня 1991 року № 803-ХІІ. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=803-12> – Назва з екрану.
4. Грiшнова О. А. **Економіка праці та соціально-трудої відносини** : Підручник. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Т-во “Знання”, КОО, 2007. – 559 с.
5. **Закон України «Про місцеві державні адміністрації**»: - Верховна Рада України; Закон від 09.04.1999 № 586-ХІV.
6. Кабінет Міністрів України; Постанова, Порядок, Перелік «**Про розроблення прогностичних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету**»: від 26.04.2003 № 621.
7. Закон України «**Про оплату праці**»: - Верховна Рада України; Закон від 24.03.1995 № **108/95-ВР**.

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В.І.

УДК 332.8:64(477)

М. В. РИМАР
М. К. ДЕМБИЦКИЙ

ОСНОВНІ СКЛДОВІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ І ФІНАНСОВИЙ СТАН

Частково проаналізовано основні показники діяльності галузі житлово-комунального господарства. Розглянуто стан галузі на підприємствах, що нають послуги в сфері житлово-комунального господарства, а саме: теплопостачання, водопостачання і водовідведення, збір, зберігання, видалення, розміщення і захоронення або утилізація побутових відходів.

© Римар М. В. – д.е.н., професор Львівського державного інституту новітніх технологій управління ім. В. Чорновола;

© Дембицький М. К. – аспірант Львівського державного інституту новітніх технологій управління ім. В. Чорновола

Partly analyzes the main indicators of housing and communal services. The state of the industry in enterprises nayut services in the field of housing and communal services, such as: heating, water supply and drainage, collection, storage, removal, placement and zahoronenennya or waste disposal.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, показники галузі, Львівська область.

Постановка проблеми. В умовах складної політичної та економічної ситуації в Україні постає гостре питання пошуку резервів виробництва та встановлення вузьких місць у сфері житлово-комунального господарства України. Для визначення проблемних ділянок необхідним є проведення аналізу загальних показників діяльності у розрізі надання окремих послуг підприємствами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізуванню діяльності сфери житлово-комунального господарства приділяють увагу багато науковців, серед них такі відомі, як Петрушевський Ю. А. та Погідюк О. І. Зокрема Горбуновою А. В. у статті «Аналіз сучасного стану оборотних активів підприємств житлово-комунальної галузі» аналізує оборотні активи житлово-комунальних підприємств [4]. Полуянов В. І. та Попович Н. С. у праці «Аналіз стану житлово-комунального господарства України» систематизували динаміку кількості працівників та валової доданої вартості ЖКГ [5].

Виклад основного матеріалу. За даними галузевої звітності за 2013 рік, підприємства житлово- комунального господарства України зазнали збитків у сумі 5023,0 млн гривень. Серед них наймеш успішними були підприємства комунальної теплоенергетики - 3595,6 млн грн та водопровідно-каналізаційного господарства – 1141,7 млн гривень.

У розрізі регіонів найбільш збитковими стали підприємства Донецької (990,7 млн грн), Дніпропетровської (573,3 млн грн), Харківської (506,3 млн грн.) та Луганської (373,3 млн грн) областей, а найменше збитків зазнали підприємства Закарпатської (5,8 млн грн.), Сумської (18,2 млн грн.) та Чернівецької (34,8 млн грн) областей.

Загальна сума дебіторської заборгованості підприємств галузі збільшилась у 2013 році на 415,0 мли грн (або на 3,1%) і станом на 01.01.2014 року дорівнювала 13,6 млрд гривень. Найбільший обсяг дебіторської заборгованості спостерігаємо у Харківській (2 033,4 млн грн), Донецькій (1 856,4 млн грн), Дніпропетровській (1 173,3 млн грн), Луганській (1 054,5 млн грн) областях та м. Києві (2 857,0 мли грн), найменший - у Чернівецькій (56,5 млн грн) та Тернопільській (76,4 мли грн) областях. За видами споживачів дебіторська заборгованість у 2013 році становила:

- населення - 9292,4 млн грн (або 68% від загальної заборгованості);
- пільги та субсидії - 567,2 млн грн (4%);
- державні бюджетні установи - 141,3 млн грн (1%);
- місцеві бюджетні установи - 1278,3 млн грн (9);
- інші споживачі - 2343,9 млн грн (17%).

Упродовж 2013 року населення країни сплатило за житлово-комунальні послуги 38,4 млрд грн (99,0% нарахованих за цей період сум). Серед регіонів найвищий рівень оплати за житлово-комунальні послуги спостерігався у Івано-Франківській, Вінницькій та Львівській областях, найнижчий - у Луганській, Донецькій, Дніпропетровській областях та АР Крим.

Разом з тим у 2013 році на 42,3%т зросла сума кредиторської заборгованості, і на 01.01.2014 року вона становила 24,2 млрд гривень. Заборгованість за енергоносії у загальній сумі кредиторської заборгованості дорівнює 16,7 млрд грн (або 69%), у тому числі за газ - 14,3 млрд грн, за електроенергію - 2,4 млрд гривень. Найбільший обсяг кредиторської заборгованості простежуємо у Харківській (3763,0 млн грн), Донецькій (3021,3 млн грн), Луганській (2272,6 млн грн), Дніпропетровській (1604,4 млн грн) областях та м. Києві (5041,5 млн грн), найменший - у Закарпатській (90,8 млн грн) Житомирській (111,1 млн грн), Херсонській (125,8 млн грн) та Чернівецькій (126,3 млн грн) областях.

Важливою складовою у системі житлово-комунального господарства є централізоване водопостачання, яким охоплено 457 міст (99,3%); 761 селище міського типу (85,9%); 6225 сіл (21,8%). Загальна довжина водопровідних мереж

становить 180111,8 км, з яких перебувають в аварійному стані та потребують 68756,9 км, або 38,2%.

Найбільшу питому вагу зношених та аварійних водопровідних мереж від загальної їх протяжності спостерігаємо в Луганській - 61,0%, Донецькій - 48,5%, Львівській - 44,0%, Дніпропетровській - 42,1% областях, АР Крим - 54,0% та м. Севастополі - 55,1%.

Це зумовило витоки та невраховані витрати води у системах водопостачання, які становлять 30,9% від обсягу поданої води. Найвищий відсоток витоків та неврахованих витрат води при її розподілі від пункту подавання у мережу простежуємо у м. Севастополі - 50,9%, Житомирській - 43,9%, Чернівецькій - 41,4%, Харківській - 38,8% областях. 102 населені пункти у 17 регіонах держави отримують питну воду за графіками.

Подавання води за графіками та її тривала відсутність у водопровідних мережах спричиняє бактеріальне забруднення питної води. Ситуацію значно погіршує відключення об'єктів водопостачання від систем енергопостачання. У 261 населеному пункті населення отримує питну воду з місцевих джерел з відхиленням від нормативних вимог за фізико-хімічними показниками: загальна жорсткість, хлориди, сухий залишок, сульфати, фтор, загальне залізо, нітрати, аміак, марганець. Найбільші обсяги води з відхиленням від нормативних вимог було подано у Луганській - 40966 тис. м³, Дніпропетровській - 35167 тис. м³ та Львівській - 19404 тис. м³ областях.

Невід'ємною складовою системи житлово-комунального господарства є централізована система водовідведення, яка працює у 444 містах, що становить 96,5% їх загальної кількості, 510 селищах міського типу (57,6%) та 703 сільських населених пунктах (2,5%).

16 міст у 8 областях України - Берестечко, Устилог (Волинська обл.), Підгородне (Дніпропетровська обл.), Припаять (Київська обл.), Ульяновка (Кіровоградська обл.), Белз, Судова Вишня, Угнів (Львівська обл.), Кигечівка, Коломак (Харківська обл.), Скалат (Тернопільська обл.), Городище (Черкаська обл.), Вашківці, Герца (Чернівецька обл.), Батурин (Чернігівська обл.), Інкерман (м. Севастополь) не мають централізованих систем водовідведення. У населених

пунктах, де немає централізованого водовідведення, для скидання стічних вод населення застосовує септики або вигрібні ями, використання яких спричиняє погіршення екологічного стану джерел водопостачання, призводить до їх забруднення патогенними бактеріями та вірусами, а також до збільшення територій підтоплення населених пунктів.

Загальна довжина каналізаційних мереж в Україні становить 51418,2 км, з яких в аварійному та зношеному стані перебувають 18719,3 км, або 36,4%. Найбільшу питому вагу таких каналізаційних мереж від загальної їх протяжності спостерігаємо у Харківській - 57,3%, Донецькій - 45,7%, Луганській - 53,7%) областях, АР Крим - 53,4% та м. Севастополі - 52,7%).

Законом «Про Державний бюджет України на 2013 рік» було передбачено субвенцію з Державного бюджету місцевим бюджетам на капітальний ремонт систем централізованого водопостачання та водовідведення в сумі 440,0 млн гривень, що дало змогу підвищити їх надійність.

Поряд із наведеними вище складовими галузі житлово-комунального господарства особливу увагу слід приділити теплоенергетиці. У 2012 році в ній експлуатували 35424 котельні сумарною потужністю 117783,4 Гкал/год. З них на твердому паливі працювала 9791 котельня, на рідкому паливі - 333, на газу - 24564.

Із 80 070 установлених котлів 15 871 котел (19,8%) експлуатується понад 20 років. Найбільшу кількість котлів, що експлуатуються більше 20 років, маємо у містах Києві (73,7%) та Севастополі (45,9%), Дніпропетровській (34,1%), Львівській (28,5%) і Донецькій (27,5%) областях, тоді як у 2012 році капітально відремонтовано було лише 683 котельні, замінено 1074, а капітально відремонтовано 1105 котлів.

У цілому в Україні довжина теплових мереж у двотрубному обчисленні становить 32428,8 км (за рахунок схем оптимізації централізованого опалення та децентралізації протяжність теплових мереж зменшилася на 693,9 км (у двотрубному обчисленні), або на 2%), з них зношених та аварійних - 5876,6 км (18,1%). Найбільше зношених та аварійних мереж працює у Сумській (41,5%), Одеській (40,2%), Тернопільській (32,2%), Львівській (28,7%), Вінницькій (26,5%) і Чернігівській (27,3%)

областях та у м. Севастополі (31,4%). У 2012 році було замінено 483,9 км теплових мереж у двотрубному обчисленні.

Поряд із вищезгаданими сферами житлово-комунального господарства особливе місце посідає сфера поводження з побутовими відходами. Лише за 2012 рік в Україні утворилось близько 59 млн м³ побутових відходів, що дорівнює близько 13 млн тонн, які захоронюються на 6,7 тис. сміттєзвалищ і полігонів, загальною площею понад 10 тис. га.

Слід зазначити, що в Україні кількість перевантажених сміттєзвалищ становить 334 од. (5%), а 878 од. (13%) не відповідають нормам екологічної безпеки. Не належним чином проводиться робота з паспортизації, рекультивації та санації сміттєзвалищ. З 2715 сміттєзвалищ, які потребують паспортизації, у 2012 році фактично паспортизовано 587 од. (потребують паспортизації 32% сміттєзвалищ від їх загальної кількості). Найбільша кільк.сть полігонів, які потребують паспортизації, виявлена у Запорізькій області - 84% від загально, кількості полігонів в області.

З 750 сміттєзвалищ, які потребують рекультивації, фактично рекультивовано 182 од. З 455 сміттєзвалищ, які потребують санації, фактично сановано 63 од. Найбільша кількість полігонів, які потребують рекультивації, розміщена у Запорізької - 84% від загальної кількості полігонів в області та Івано-Франківській - 30% областях.

Потреба у будівництві нових полігонів становить понад 671 одиницю.

Найбільша потреба у будівництві нових полігонів спостерігається у Запорізькій - 58 одиниць та у Дніпропетровській - 57 одиниць областях.

Через неналежну систему поводження з твердими побутовими відходами у населених пунктах, як правило, у приватному секторі, щорічно виявляється близько 32 тис. несанкціонованих звалищ, що займають площу понад 1 тис. га. Практично всі виявлені у 2012 році несанкціоновані звалища були ліквідовані.

Хоча б для часткового виправлення складної ситуації з охороною навколишнього середовища комунальниці останнім часом значно поліпшили роботу з вивезення побутових відходів. Так, у 2012 році, у сфер, саштарно, ізгк «пгянізпій V тому числі 379 приватної власності очистки працювали 1305

організацій, у (29%). Найбільше підприємств приватної форми власності у ЦІЙ сфері організовано у м. Києві (82%) та у Херсонській області (94%).

Загальна кількість працівників у сфері поводження з побутовими відходами дорівнює близько 22 тис. осіб.

Загальна кількість спеціально обладнаних транспортних засобів становить понад 4 тис. одиниць. Середній показник зношення спецавтотранспорту за 2012 рік досяг 67%. Найменший відсоток зношеності сміттєвозів - у Донецькій області (44%).

Щодо економічних показників сфери поводження з побутовими відходами, то можна констатувати, що середній тариф за поводження з побутовими відходами в країні становить близько 39 грн/м³, у тому числі за захоронення - 11,3 грн/м³. Середній тариф за поводження з ТПВ для населення дорівнює близько 33 грн/м³, у т.ч. за захоронення - близько 10 грн/м³.

За експертними оцінками обсяг реалізації послуг з вивезення побутових відходів у 2012 році становив понад 1,4 млрд грн. Обсяг оплачених послуг - понад 1,18 млрд грн (84% від вартості наданих послуг).

Сума пільг населенню у наданні послуг з вивезення побутових відходів за розрахунками підприємств, становила 68 млн грн, а фактично відшкодовано лише 48 млн грн (70%).

На дотаційне фінансування розвитку та утримання санітарної очистки у 2012 році було виділено понад 235 млн гривень. Найбільші обсяги фінансування сфери поводження з побутовими відходами простежуються у Донецькій (31 млн грн.), Харківській областях (27 млн грн.) та у м. Севастополі (25 млн грн).

Кредиторська заборгованість у сфері поводження з побутовими відходами у 2012 році дорівнювала 385 млн грн, з них з оплати праці - майже 13 млн грн. Найбільша кредиторська заборгованість з оплати праці спостерігається у Донецькій, Львівській областях та м. Києві.

Дебіторська заборгованість у 2012 році становить майже 312 млн грн, з них заборгованість населення - майже 222 млн грн, бюджетних організацій - 26 млн грн.

Вище викладене характерне для житлово-комунального господарства майже всіх регіонів і областей. У контексті цього

розглянемо житлово- комунальне господарство Львівської області, яке є однією з найбільш важливих та пріоритетних галузей господарського комплексу регіону. На неї покладено завдання стабільного функціонування підприємств у цій сфері та забезпечення життєдіяльності населення, що проживає у містах і селищах області.

Проблеми та недосконалість системи управління житлово-комунальним господарством, повільні темпи його реформування призвели до того, що

підприємства галузі неспроможні ефективно працювати в ринкових умовах, надавати споживачам послуги належного рівня та якості. Станом на 1 січня 2011 року кредиторська заборгованість у галузі становить 368,4 млн грн, а дебіторська - 411,0 млн грн, з якої 347,8 млн грн - з оплати житлово-комунальних послуг населенням. Збитки підприємств у 2010 році становили 180,2 млн гривень.

За даними галузевої статистичної звітності, з початку 2013 року підприємства житлово-комунального господарства Львівської області зазнали збитків у сумі 89,9 млн грн. Загальна сума дебіторської заборгованості підприємств галузі зросла з початку року на 26,4 млн грн (або на 5,2%) і станом на 01.05.2013р. дорівнювала 537,7 млн грн (по Україні - 14087,2 млн грн).

Станом на 01.05.2013р. сума кредиторської заборгованості підприємств ЖКГ збільшилася з початку року на 110,0 млн грн (або на 20,9%) і становить 636,1 млн грн (по Україні - 21242,0 млн грн). Заборгованість за енергоносії у загальній сумі кредиторської заборгованості становить 476,2 млн грн (або 75%), у тому числі за газ - 470,7 млн грн, за електроенергію - 5,5 млн гривень.

Висновки та пропозиції. Недосконала тарифна політика, нераціональне споживання енергії зумовили хронічну і постійно зростаючу збитковість діяльності підприємств галузі. Склалася ситуація, за якої підприємства ЖКГ не мають достатніх коштів на утримання в належному стані комунальних споруд, мереж і устаткування.

Як наслідок, погіршуються технічні та експлуатаційні параметри основних фондів, збільшуються питомі витрати на виробництво житлово- комунальних послуг, непродуктивні витрати та втрати матеріальних і енергетичних ресурсів, а

отже, знижується рівень та якість комунальних послуг, що спричиняє зростання незадоволення населення. Відповідно зменшується обсяг платежів за послуги, що надаються підприємствами житлово-комунального господарства.

Своєю чергою, існуюча заборгованість населення за комунальні послуги погіршує і без того скрутний фінансовий стан комунальних підприємств, що не дає можливості підтримувати в належному технічному стані основні фонди.

Нестача власних і бюджетних фінансових ресурсів, їх неефективне розміщення, брак дієвого механізму залучення позабюджетних коштів не сприяють вирішенню завдань технічного переоснащення житлово-комунальних підприємств та розвитку комунальної інфраструктури, унаслідок чого не налагоджено ефективної співпраці з приватними інвесторами, міжнародними фінансовими установами та донорськими організаціями, не створено сприятливого інвестиційного клімату.

Сьогодні є очевидним той факт, що головної мети житлово-комунальної реформи - підвищення якості та надійності надання житлово-комунальних послуг шляхом зменшення їх енергоємності, розвитку економічних відносин, відкриття ринку цих послуг для приватного бізнесу, ефективного регулювання природних монополій, стимулювання ресурсозбереження, розвитку ініціативи власників житла - не було досягнуто. Причиною цього є серйозні системні недоліки, на подолання яких і спрямовані заходи, передбачені Програмою реформування і розвитку житлово-комунального господарства України, окремих регіонів і, зокрема, Львівської області на 2011 - 2014 роки, яка враховує сучасний стан та перспективи розвитку у цій сфері.

Бібліографія

1. **Про Державний бюджет України на 2013 рік** : Закон України від 6 грудня 2012 року №5515-УІ [чинний] [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/law/show/5515/2012>

2. **Паспорт житлово-комунального господарства України станом на 01.01.2014 р.** : [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.ukrreg.gov.ua/allasbep18/conslep1-ayasbep18/2652/Pasport1_01_01_2014.pdf

3. **Паспорт житлово-комунального господарства Львівської області на 2013 рік** : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [йр: / / тіпгеі оп. §о V. иа/ айасбтепІз/с опієпі-аїіасїїтепІз /1215/EyU8ka.pciG](http://tipgei.op.gov.ua/aiasbtepiz/copiepi-aiiasittepiz/1215/EyU8ka.pciG)

4. Горбунова А.В. **Аналіз сучасного стану оборотних активів підприємств житлово-комунальної галузі.** / Горбунова А.В. - Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. - Том 1 №2 (2013). - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : [1йр://іоінппа18.игап.иа/ін\(1ех.рBr/2225-6407/аїїіс1е/уіе\у/24153 /21676](http://iointpa18.igap.ua/in(1ex.pBr/2225-6407/aiiic1e/yie\y/24153/21676)

5. Полюянов В. П. **Аналіз стану житлово-комунального господарства України.** / В. П. Полюянов., Н. С. Попович -Донбас-2020: перспективи розвитку очима молодих учених : матеріали V науково-практичної конференції. (Донецьк, 25-27 травня 2010 р.) - Донецьк : ДонНТУ Міністерства освіти і науки, 2010.-973 с.

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В.І.